

AKI KIMARAD(T), LEMARAD(T)? – A TELEPÜLÉS SIKERESSÉGE ÉS A VÁROSI CÍM

KARSAI VIOLA – TRÓCSÁNYI ANDRÁS

MISSED OPPORTUNITY, LOST CHANCE? SETTLEMENT SUCCESS
IN THE LIGHT OF POSSESSING TOWN RANK

Abstract

There are 346 settlements legally classified as towns and cities in Hungary, representing more than 10 percent of the pool, while the rate of urban population exceeds 71 percent, a value which follows a western rather than an eastern pattern. More than a half of the urban settlements have gained their rank since the political transition in 1989. According to both the Act on Municipalities (1990) and the New Municipality Law (2011), the fundamental rights of settlements (municipalities) are equal, regardless of their legal status; none of them are preferred in terms of source allocation. However, historically and during the recent past it has always been and presently it is prestigious to possess or gain the town rank. Therefore, to achieve this desired rank remains an important goal on the developmental horizon of several villages. This attitude has become more and more important during the centralisation of spatial planning and public administration in the years since 2000 and 2010, which forced some settlements to become more proactive in that manner. Some other municipalities have not even dealt with the idea of competing for the town rank; however, their general development level, social composition or built-up environment is unquestionably urban. In the course of the past 15 years, domestic and increasingly EU-based development funds have proven to be the most crucial source of development for Hungarian municipalities. The present study investigates whether there is any correlation between the success in gaining development funds and the legal status of settlements. The total sum, the structural composition, and the per capita value of development funds awarded are analysed in two (legally) different groups of settlements. The main sample is represented by the 182 newest Hungarian towns that gained the town ranking between 1989 and 2013, which was contrasted with the values of villages that are found to be urban based on either different statistical figures or results of previous research.

Keywords: town rank, newest towns, settlement success, settlement development

Bevezetés

A települések kategorizálására használt legelemibb megkülönböztetés – nyilván a méret-kategóriákon túl – a jogállás. Köznapi értelemben és oly sok szakma (pl. szociológia, közgazdaságtan, statisztika, urbanisztika, településföldrajz, történettudomány) szemléletében a falu–város kettősséget mégis leginkább nem a jogi státuszhoz kötik. Mindazonáltal történelmileg a világ minden táján kialakult a lakott helyek megkülönböztetésének a hagyománya, amely különböző kötelezettségeket, jogosítványokat, privilégiumokat biztosított a hatalom által arra érdemesítettnek. Magyarországon is a városok történelmileg privilegizált helyek, amit mindenkor a felsőbb hatalom, az uralkodó vagy a közelmúltban az államfő ruház(hat)ott fel e címmel, valamint az azzal járó kötelezettségekkel, feladatokkal, jogosítványokkal, esetleges előnyökkel. A városok számának és arányának változása többé-kevésbé illeszkedett az urbanizáció természetes vagy éppen erőltetett üteméhez, így a kutatók érdeklődését sem keltette fel igazán. Az államszocialista rendszerben egy lendületesebb időszakot (szocialista városok – új városok fejlesztése) követően a városodás lemaradt a városiasodáshoz képest és egy „elhalasztott kereslet” formájában városjelöltek sora kopogtatott (volna) a minisztérium képzeletbeli ajtaján a magasabb címre áhítozva.

A funkcionális értelemben vett urbanizáció lemaradt a formálishoz képest, amit a hatalom a rendszerváltás hajnalán tapasztalható „amnesztiahangulatban” városi címek oszt(ogat)ásával próbált oldani. Az 1989-ben ugrásszerűen bővült városállomány a rendszerváltást követő új jogi és közigazgatási keretekben tovább gyarapodhatott, a korábbi megszorító gyakorlatot egy megengedő – ámbátor látszólag rögzített keretek közé szorított, ugyanakkor mégis rugalmasan értelmezhető – rutin váltotta fel. Meghatározott küszöbértékek teljesítése/elérésének köteleme helyett a kulcsszavak a fejlettség, a térségi szerep, a nagyközségi cím birtoklása, valamint az alulról jövő kezdeményezés négyesére szorítottak. E két utóbbi nem nyújtott szubjektíven alakítható kereteket, ugyanakkor az előbbieket lehetővé tette a kreativitásra adott lehetőséget mind a városi előterjesztéseket összeállítók, mind az értékelők számára. Mindezeket tovább árnyalta, hogy a vonatkozó szabályozás 1990-től folyamatosan fenntartotta az előterjesztő miniszter és az államfő egyéni mérlegelési lehetőségét, azaz rögzítette, hogy a cím odaítélése a feltételek maximális teljesítése esetén sem automatizmus. Ezt a gyakorlatot már meglehetősen sokfelől erős kritika (TÓTH J. 2008, 2009; KULCSÁR J. L. 2008; CSAPÓ T.–KOC SIS ZS. 2008; DÖVÉNYI Z. 2009; PIRISI G. 2009b; PIRISI G.–TRÓCSÁNYI A. 2009) érte, így mind a szakmai, mind a települési közhangulatban eluralkodott a szabályozás szigorítására vonatkozó általános igény.

A közigazgatási rendszer 2011-től több lépésben történő átalakítása ehhez alapot és kereteket is szolgáltatott, így a 2011. és 2012. években a területért felelős miniszter éppen a folyamatban lévő reformra hivatkozva utasította el rendre az évi tízet meghaladó városjelölt települést. A reform első lépéseként elfogadott 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól (104.§) a korábbi puha szabályozást erősítette meg, fenntartva a települési kezdeményezést, hangsúlyozva a térségi szerepet és a fejlettséget, ugyanakkor a nagyközségi cím kritériuma helyett már általánosan községként említve a potenciális pályázókat. Második lépésben a 2012. évi XCIII. (VII. 5.) törvény a járások kialakításáról, valamint egyes ezzel összefüggő törvények módosításáról észrevétlenül létrehozta a „járás város” kategóriát, meghatározva az új járásokat és azok székhelytelepüléseit (lásd a 218/2012. (VIII. 13.) Korm. rendeletet), (kötelezően ellátandó feladataiban is) megkülönböztetve őket azon városoktól, amelyek városok ugyan, de ilyen igazgatási funkcióval nem rendelkeznek. Harmadik – vonatkozó – intézkedésként a 321/2012. (XI. 16.) Kormányrendelet a területszervezési eljárásról (13–15.§) megerősítette a korábbi kritériumokat (fejlettség, térségi szerep), az ennek bemutatására, értékelésére alkalmazandó szempontokat, valamint az eljárásrendet. Mindezek a lépések nemhogy szigorították, hanem inkább puhították a feltételeket, így nem csoda, ha 2013-ban már 22-en pályáztak, de, ami még meglepőbb, 18-an örülhettek is az előrelépésnek, közöttük hárman – Besenyszög, Gyöngyöspata, Újhartyán – olyanok, amelyek községként pályáztak sikerrel a címre. A még megengedőbb gyakorlat még több pályázót vonzott, így a következő fordulóban, 2015-ben 23 község és nagyközség aspirált a címre. A pályázati forduló közepette, a kezdeményezések értékelése során szigorodott – visszamenőleges hatállyal – a szabályozás (61/2015. (III. 24.) kormányrendelet 9–11. §), amely a korábban hiányolt elerendő küszöbértékeket határozta meg mind a fejlettségre, mind a térségi szerepre vonatkozóan. A számszerűsített, kemény kritériumokat mindazonáltal nyelviileg puha köntösbe bújtatták, teret adva a korábban is általános egyéni mérlegelés lehetőségének (PIRISI G.–TRÓCSÁNYI A. 2007). A 2015–2018. évi várossá (nem) nyilvánítási gyakorlat azt mutatja, hogy a döntéshozók között azok kerültek többségbe, akik nem támogatták a formális urbanizáció 1990–2013 közötti gyakorlatát, így tanulmányunk megírásakor a folyamat egy időre biztosan nyugvópontra jutott.

A fentiek együttes következtében 1990–2013 között 182 város született Magyarországon, vastagon megduplázva számbelileg az állományt és jelentősen emelve a városodottság

mértékét. Másképpen fogalmazva, a rendszerváltás utáni hazai urbanizáció meghatározó elemévé vált a várossá nyilvánítás, olyan mértéket öltve, hogy az már nem csak a geográfusok, hanem más szakmák érdeklődését, leginkább kritikáját is kiváltotta. Míg az általunk vizsgált folyamatról nem elválasztható másik meghatározó posztszocialista urbanizációs jelenség, az elővárosiasodás komoly elemzéseket, tanulságokat, kritikákat és nemzetközi összehasonlításokat is megérdemelt, a formális urbanizációját foglalkozók a Tóth József kezdeményezte átfogó kutatás (TÓTH J. – TRÓCSÁNYI A. 1996), majd vitasorozat (Területi Statisztika) után és kapcsán leginkább vészharangot kongattak, illetve zömmel regionális esettanulmányokon (Kozármisleny, Bük, Onga, Szob) keresztül vizsgálták a jelenséget (CSAPÓ T. – KOCSIS ZS. 1997; SZEBÉNYI A. – NAGYVÁRADI L. 2009; KISS É. et al. 2012; NÉMETH S. 2013; KRISTÓF A. 2014).

Jelen tanulmányban – egy nagyobb kutatás szeleteként, amely a formális urbanizáció szerepét tárja fel több dimenzióban a hazai urbanizációban – országos összevetésre teszünk kísérletet. Ennek keretében azt vizsgáljuk, hogy miként függ össze a sikeresség és a városi cím birtoklása. A sikeresség a modern városok elengedhetetlen feltétele (ENYEDI GY. 1997; GLAESER, E. 2011), de összefügg azon történelmi ténnyel is, miszerint a város a haladás, az innováció, a társadalmi elit, a magasabb szintű szerveződés legfontosabb színtere. Magyarországon a sikerességet egyre inkább belső, helyi adottságokhoz kötik (SZIRMAI V. 2009, PIRISI G. – TRÓCSÁNYI A. 2009), amellet, hogy a településhierarchiában elfoglalt pozíció, gazdasági adottságok, vagy akár a földrajzi helyzet (megközelíthetőség) szerepe is felértékelődött (KOLTAI Z. 2015). Sikeresek-e, illetve sikeresebbek-e a városi címmel rendelkező települések a hasonló méretű, szerepű, ám nem városi jogállású településekkel összevetve? A sikerességet jelen esetben a forrásszerzési képességen keresztül próbáljuk mérni, hiszen hazai viszonylatban éppen a (potenciális) kisvárosi állomány az, amelyik legjobban kiéheztetett a forrásokra, a települési versenyben ebben a körben egy-egy nagyobb beruházás, vagy éppen folyamatos sikerrel pályázó településmenedzsment alapjaiban változtathatja meg a község vagy város fejlődési pályáját, közép- és hosszú távú perspektíváját (BALÁZS F. 2018; PÁLNÉ KOVÁCS I. 2019; PIRISI G. 2019).

Hogyan illeszkednek bele ezek a kérdések egy tágabb, európai vagy részben globális perspektívába? A várossá nyilvánítás nemzetközi szakirodalma közismerten igen csekély, hiszen ebben a formában csaknem kizárólag közép-kelet-európai jelenségről van szó, de még az érintett országok körében is inkább csak marginálisan jelennek meg a folyamattal kapcsolatos tudományos közlemények. Amikor mégis, akkor ezek rendre megelégszenek a folyamat leírásával, illetve az újonnan várossá nyilvánított települések számbavételével, egyszerű – genetikai vagy funkcionális – tipizálásával (KONECKA-SZYDŁOWSKA, B. 2016, 2017; SOKOŁOWSKI, D. 2014). Aránylag ritkábban helyezik ezt a folyamatot tágabb, például a területi politikai szempontokat is érintő kontextusba, amikor például azok a kérdések is felmerülhetnek, hogy maga a városi cím elnyerése mennyire fejlesztés- és általában szakpolitikai eljárás, vagy mennyire a pillanatnyi hatalmi erőviszonyok, informális kapcsolatrendszerek tükröződése (KONECKA-SZYDŁOWSKA, B. et al. 2018; KULCSÁR J. L. – BROWN, D. 2011; SÁGEATÁ R. 2010). A politikai-szakpolitikai szemlélet tükröződik VERESS N. Cs. (2016) tanulmányában, aki a szomszédos Romániában az EU-csatlakozás előtt hirtelen és tömegesen „született” több tucatnyi kisvárost funkcionális-jogi szempontból elemzi. Megállapításai szerint a vizsgált, városi jogállású települések többnyire nem teljesítik a hatályos törvényi előírásokat sem, egyértelmű, hogy a fejlesztés, fejlődés pusztán a jogállás változtatásával nem érhető el, esetleg gyorsítható.

Ha nem a legújabb városokat, hanem magukat a kisvárosokat vizsgáljuk, már sokkal több támpontot kapunk a fejlődésüket befolyásoló tényezőket illetően (PIRISI G. 2009a). Ezek a problémák jellemzően olyan megközelítéssel jelennek meg a szakirodalomban,

hogyan a válságban lévő, vagy legalábbis válság felé sodródó, gyakran zsugorodó vidéki térségekben milyen szerepe lehet a kisvárosoknak, hogyan képzelhető el a (szükséges) megújulásuk, vagy akár hogy mi lehet az általános trendekkel szembeni helyi siker záloga. A válaszok, amelyeket a jellemzően európai, amerikai és ausztrál vizsgálatokat, esettanulmányokat átböngészve kaphatunk, kifejezetten sokszínűek, és különböző fejlesztési stratégiák megalapozásához szolgálnak tudományos munícióval – ezek részletes bemutatása itt nem lehetséges, de néhány dimenziót érdemes áttekinteni. Egyfelől nagyon sok vizsgálat hangsúlyozza a lokális gazdaság, a város-vidék kapcsolatok jelentőségét (MCMANUS, P. et al. 2012; PRITCHARD, B. et al. 2012; PETERS, D. J. et al. 2018), illetve azt az általános, bár meglátásunk szerint némileg homályos szerepet, amelyet a kisváros a környező vidéki térség fejlesztésében betölt(het) (VAISHAR, A. et al. 2015; FILIPOVIĆ, M. et al. 2016). A tanulmányok száma és jelentősége alapján ugyancsak központi szerepkörűnek tűnik a helyi társadalmi tőke kérdésköre is (LIU, A. Q.–BESSER, T. L. 2003; BESSER, T. L. 2009; MOREN-ALEGRET, R. et al. 2018). Sokan érvelnek amellett, hogy a kisvárosi fejlődés kulcsa a (fiatal) népesség megtartásának kérdésköre (ALSTON, M. 2004; KWIATEK-SOŁTYS, A. 2015), és ennek kapcsán a kisváros általános vonzerejének növelése, attraktívabbá tételé, a helyben elérhető életminőség javítása (JEŽEK, J. 2011; FERTNER, C. et al. 2015), vagy éppen egy sajátos, kisvárosi „kulturális gazdaság” (LYSGÅRD, H. K. 2016) megteremtése jelentheti a fejlődés alapját.

Az alapvetően helyi erőforrásokra alapozott megoldások és válaszok mellett kevesebb figyelmet szentelnek a fejlődés külső erőforrásaira. A kisvárosok, legyenek azok hagyományosak vagy a formális urbanizáció által felemelt új városok, csak néhány esetben és meglehetősen differenciáltan céljai a működőtőke-befektetéseknek (KWIATEK-SOŁTYS, A. 2011), éppen ezért esetükben az állami újraelosztásnak, illetve a (sokszor kifejezetten sajátos) állami beruházásoknak igen jelentős szerepe lehet (DARDIA, M. et al. 1996; BESSER, T. L.–HANSON, M. 2016; CZAPIEWSKI, K. et al. 2016; TOERIEEN, D. F. 2018). Ezen szerepet, különösen az újraosztás jelentőségét nem megkérdőjelezve ugyanakkor azzal kapcsolatban már sokszor komoly kételyek merülnek fel, hogy a regionális politikák mennyire működnek megfelelő eszközként a kisvárosok fejlődésében, részben általában, részben egy-egy sajátos nézet mentén. Így például a zsugorodó kisvárosok esetében az új paradigmához való igazodás hiánya (LEETMAA, K. et al. 2015), a periferezálódo kisvárosok által uralt terek kapcsán a neoliberais gyökerű regionális politika eszközeinek kudarcra (TÖRMÄ, H. 2008; LOEWEN, B. 2015; WIRTH, P. et al. 2016) jelenik meg. A város-vidék kapcsolatrendszerek értelmezésében mutatkozó hiányosságok (KÜLE, L. 2013; SOŁTYS, J. 2011) kapcsán született írások joggal keltik azt az érzetet, hogy a területi politikák nem mindig tudják hatékonyan kezelni a kisvárosok sajátos problémáit, még akkor sem, ha azok fejlődésükben, sőt, megmaradásukban egyre inkább rászorulnak ezekre a forrásokra, bármily csekély hatékonysággal hasznosulnak is azok. Éppen ezért különös fontosságú, hogy a központilag, állami vagy regionális szinten (újra)elosztott források milyen elvek szerint kerülnek felhasználásuk helyére. A politikai viszonyok forráselosztásra gyakorolt összetett hatásairól európai szinten is léteznek empirikus bizonyítékok (BOUVET F.–DALL’ERBA, S. 2010), de német (DELLMUTH, L. M.–STOFFEL, M. F. 2012), illetve portugál (MIGUEIS, M. 2013) minták vizsgálatai is megerősítették a kapcsolatot. Magyarországi mintát vizsgálva MURAKÖZY B.–TELEGDY Á. (2016) kvantitatív módszerekkel igazolható kapcsolatot talált a politikai kedvezményezett, a pályázati intenzitás, valamint a sikeresség között. Egészében véve az alapvetően sok szempontból az informális kultúrája (KUSZNIR, J. 2006; ALIYEV, H. 2015) által meghatározott közép-kelet-európai poszt-szocialista rendszerek működésében vizsgálva a városossá nyilvánítás szerepét, felmerülhet a kölcsönös kapcsolat a települések sikeressége és informális befolyásuk mértéke között.

Módszertan

A települési sikerességet jelen tanulmány keretében a forrásszerzési képességen keresztül igyekszünk bemutatni. A források közül az Európai Unió pályázati támogatásokat veszszük górcső alá, lévén ezek a legkönnyebben elemezhető, átlátható, ugyanakkor sokszor korábban nem látott nagyságrendű vagy éppen célú összegek. Arra keressük a választ, hogy a megszerzett források nagysága áll-e valamilyen kapcsolatban a település jogállásával, azaz sikeresebbek-e e tekintetben a városok a hasonló nagyságú, fejlettségű, de a címmel nem rendelkező településeknél. Ehhez a 'Széchenyi 2020' oldaláról a 'Támogatott projekt' kereső adatbázisából letöltött adatokat elemeztük az általunk választott szempontok szerint.

Első lépésként meghatároztuk, hogy mely településekre építsük a sikeresség vizsgálatát. A választott települési mintához adott volt – saját kutatásaink okán – az 1990 után várossá nyilvánított települések köre. A 182 várossal összevetve 49, nem városi jogállású települést vizsgáltunk kontrollcsoportként. Ez utóbbi kör „származása” szerint több forrásból adódott össze. Először is adott volt a már említett kutatás (TÓTH J. – TRÓCSÁNYI A. 1996), amely az akkori városhiányos térségek feltárását tűzte ki célul, illetve tett javaslatokat bizonyos települések több lépésben történő várossá nyilvánítására. 105 települést javasoltak, illetve prognosztizáltak akkor városi rangra való emelésre, ezek között 10 község is szerepelt. A több fázisra bontott időtávhoz képest 21 település a kutatók által előrejelzett időszakban, 27 valamivel hamarabb, 31 pedig később vált várossá. A kontrollcsoport alapja tehát a mindeddig városi cím nélkül maradt 26, (nagy)községi jogállású település. Ehhez adódott még 23 olyan falu, amelyet „a formális urbanizáció elvi tartalékaként” határozott meg egy következő kutatás (HAJNAL K. et al. 2010). Ez a vizsgálat a lehető legszélesebb körben kereste a városjelölteket, így résztvevői 136 települést vontak elemzés alá, majd értékelték, közülük a majd' kéttucatnyi legjobbra esett a választásunk jelen esetben. Külön szempont volt a kutatásba bekerült, ám jelenleg sem városi jogállású településekkel kapcsolatban annak figyelembevétele, hogy pályáztak-e már egyáltalán a városi címre. Ezek az adatok nem nyilvánosak, így listánk ezen tagjainál a teljesség igénye fel sem merülhetett, azonban a sajtóban fellelhető információk szerint az általunk vizsgáltak köréből Algyő, Bercel, Berzence, Csömör, Kiskunlacháza, Környe, Nagyigmánd, Solymár, Tarpa és Tokod sohasem tett kísérletet a várossá válásra. Nem vizsgáltuk külön csoportként azokat a településeket sem, amelyek annak ellenére pályáztak, hogy az eddig említett vizsgálatok egyikeben sem kerültek elő potenciális jelöltként, és nem is volt sikeres a kísérletük. (A képet tovább cifrázva: meglehetősen sok – összességében mintegy 65 – olyan új város létezik ma, amelyek várossá válásával egyetlen idézett kutatás sem foglalkozott, velük viszont a kisvárosi mezőny elemzése kapcsán találkozunk...)

A vizsgált Európai Unió források a 2007–2013-as ciklusban elnyert támogatások voltak. Az időszak választását két tény indokolta. Először is – lévén ez egy lezárt ciklus – úgy véltük, elegendő adat áll rendelkezésre. Másodsorban ennek az EU-s tervezési időszaknak a vége egybeesik azzal az évvel, amely a jelenlegi városállomány legújabb elemeit adta, így a későbbi kutatásokhoz – az összes 1990 utáni város vizsgálatához – módszertani alapként is szolgálhat. Ebben az időszakban még nem voltak külön területfejlesztésre szánt programcsomagok (a 2014–2020-as ciklusban ezeket Területfejlesztési Operatív Programokként [TOP] már külön kezelik), így a Regionális Operatív Programok forrásait használtuk az elemzések második szakaszában, mivel ezekben találtunk olyan pályázatokat, amelyek elnyert összegei a területfejlesztésre, mégpedig település- és infrastruktúrafejlesztésre voltak fordíthatók. A pályázati források vizsgálata a fejlődés (mértékének) mérésére napjainkban jelentős adalékul szolgálhat, mert amíg az állami normatív, majd

később feladat-alapú támogatások „alanyi” jogon járnak egy-egy településnek (ahogy tulajdonképpen az iparüzési adó is, amely jelentős bevételi forrásként differenciál), addig ahhoz, hogy a községek és városok többletforrásokhoz jussanak, a jelenlegi rendszerben tudatos aktivitás és együttműködés szükséges. Az a település pedig, amely erre nyitott, a mai Magyarországon mindenképpen sikeresnek mondható, fejlődésre is képes, ezáltal kiemelkedhet a környezetéből, amivel (térségi) funkciói (is) megerősödhetnek.

A források elemzése három lépésben történt. Először megvizsgáltuk, hogy a kiválasztott települések összességében mekkora összegeket nyertek el 2007–2013 között. Ennek végére érve néhány, az elemzés teljességét korlátozó tényezőt találtunk. Egyrészt bár lezárt (és elszámolt) a vizsgált időszak, a publikus adatbázis számos ponton, a legtöbb településnél tartalmaz adathiányt, legyen szó konkrét összegekről, vagy a projekt céljának, esetleg kedvezményezettjének, címzettjének megnevezéséről. Ez a későbbi lépések során is okozott némi kiegészítő feladatot. A másik olyan probléma, amely esetlegesen más irányban elmélyülő vizsgálatok során feloldható, az volt, hogy a források összegzése után elkészült listában két, jelentős kiugrást mutató település került elő, Martonvásár és Piliscsaba. Előbbi bő 147 milliárd forintot, utóbbi 70 milliárd forintot meghaladó összeget nyert el. A célmezőket végignézve hamar kiderült, hogy elővárosi közlekedésfejlesztésről volt szó e kiugró nagyságrendű források esetén, és a jelzett gesztortelepülés (végrehajtó, projekt lebonyolításáért felelős település) mellett a programba kapcsolódó többi településnél nem látszott hasonló kiemelkedés. Ennek mentén úgy határoztunk, jelen kutatás további lépéseinél „kizárjuk” a két említett települést, mert sikerességük ennek tükrében hamis képet mutatna. (Mindezek mellett meg kell jegyezni, hogy mindkét település kiemelkedően sikeres a hazai új kisvárosi mezőnyben, amely például a negyedik szektor domináns települési jelenlétével is magyarázható.)

Az elnyert források összegzése után külön vizsgáltuk, hogy a regionális operatív programokból elnyert összegek mekkora hányadát teszik ki a sikeres pályázatoknak az egyes településeken. Fentebb már említettük, azért erre esett a választás elsősorban, mert ezek azok a lehetőségek, ahol településfejlesztésre felhasználható projektekre szerezhettek forrásokat a pályázók. Az összegek önmagukban azonban szintén csak nyers számok voltak mindaddig, amíg a települések népességéhez (2013. évi népességszám) nem viszonyítottunk, azaz megvizsgáltuk, mekkora összegek szerepelnek a településeknél, ha az egy főre vetített adatokat nézzük. A fajlagos adatok árnyaltabb képet alkotnak és a területi, települési különbségeket kirajzolására alkalmasabbnak bizonyultak.

Utolsó lépésként néhány települést párokba állítva, egymáshoz viszonyítva vizsgáltunk; egy-egy város, illetve (nagy)község összevetésében igyekeztünk arra választ találni, hogy azonos funkcionális típusba (TÓTH J. – TRÓCSÁNYI A. 1996) és nagyjából egy méretkategóriába tartozva nyomon követhető-e különbség a sikeresség tekintetében attól függően, hogy rendelkezik-e a település a városi címmel, vagy nem. A településpárok kiválasztásánál további szempont volt az országos területi reprezentativitásra törekvés, azaz igyekeztünk területileg megfelelően differenciált településkört elemzésbe vonni. Az agglomerációs típusba az egymáshoz jellegében és térben is közel álló Budakalász–Solymár kettősét választottuk, utóbbi több mutató szerint is a hazai falvak legfejlettebb és megkérdőjelezhetetlenül legnépesebb tagja. Az elővárosi fejlődés azonban nem csak a főváros környezetében nyomon követhető, így Kozármisleny és Győrújbarát is elemzésre került. A gazdasági-foglalkoztatási típusba Jánossomorja és Algyó került, utóbbi a hazai szénhidrogén-kitermelés és -feldolgozás igen jelentős bázisa. Az imázs típusban (TRÓCSÁNYI A. et al. 2007) Máriapócs városa és Tihany község, míg a klasszikus üdülőtelepülések közül Zamárdi és Balatonszárszó került összevetésre. Az alföldi urbanizálódó nagyfalvakat (vagy kisvárosokat) a Jászkisér–Jászládány pároson keresztül elemeztük, míg a klasszikus térszerkezeti típust két párossal jelenítettük

meg: a jellegében közel, térben viszont meglehetősen távol eső Rudabánya–Szászvár kettőse mellett a szintén mikrotérségi központ Mágocs és Böhönye is összevetésre került. Túlzott reprezentációjukat az indokolja, hogy ezekben az esetekben a települések sikeressége az aprófalvas vonzáskörzetek áttételén keresztül számos további település életét határozhatja meg. Fontosnak tartottuk elemezni azt az új kisvárosi típust, ahol nehezen azonosítható a funkcionális arculat, ebbe a körbe tartozónak véltük Besenyszög városát és a címre több ízben pályázó Hort községet.

A kutatásaink során néhány korlát, nehezítő tényező is akadt. Korábban már tettünk említést az összegzés során fel-felbukkanó, kiugróan magas értékek hatásairól, amelyeket a kizárással kezelni tudtunk. Mindemellett a forrásokra vonatkozó adatbázisban változatos összetételű adathiánnyal szembesültünk, aminek egy részét további adatfeltárással pótoltuk, azonban így sem tekinthető teljességgel pontosnak a felhasznált forrás. Az elnyert pályázatok megvalósulása, az összegek megfelelő hasznosulásának vizsgálata ebben a tanulmányban nem cél, továbbá a teljes képhez sok más mellett a későbbiekben szükséges lesz a következő, azaz a 2014–2020-as ciklus vizsgálata is. Az utóbbi időszak területfejlesztésre elkülönített projektösszegeinek (TOP) elemzései árnyalhatják a képet abban a tekintetben, hogy valós, hosszú távú fejlődés bontakozott-e, illetve bontakozik-e ki az egyes településeken, vagy más irányú, jellegű fejlesztések jelentek-e meg a második teljes ciklusban.

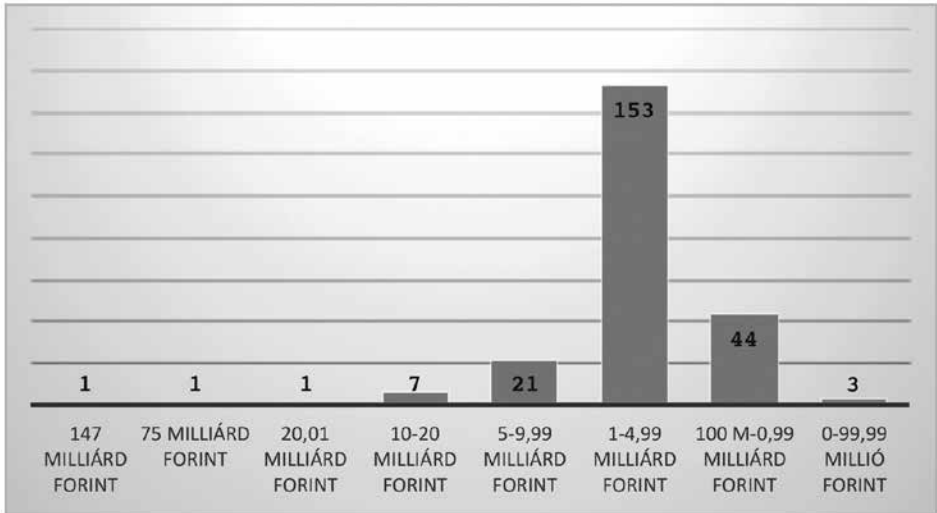
Eredmények

Elnyert összegek

Az elnyert (teljes) összegek nagyságának eloszlása a vizsgált települések körében egyértelműen azt mutatja, hogy az időszak egészében leggyakrabban 1-5 milliárd forintos nagyságú támogatásokat tudtak megszerezni a pályázók (1., 2. ábra). A három (kiugróan) magas összeget a már említett Martonvásár, Piliscsaba és Abádszalók kapta. A regionális operatív programok pályázatainak területei ezen belül Martonvásár esetében a szociális és gyermekvédelmi szolgáltatások infrastrukturális fejlesztése, energiahatékonyság és vonzerő növelése; Piliscsaba esetében útburkolat-javítás, használaton kívüli ingatlan funkcióváltása és vállalkozások fejlesztése; míg Abádszalók esetében útvonalszakasz, illetve közlekedésmínőség javítása, iskolai szolgáltatások bővítése, egészségügyi intézmények korszerűsítése és turisztikai célú forrásfelhasználás.

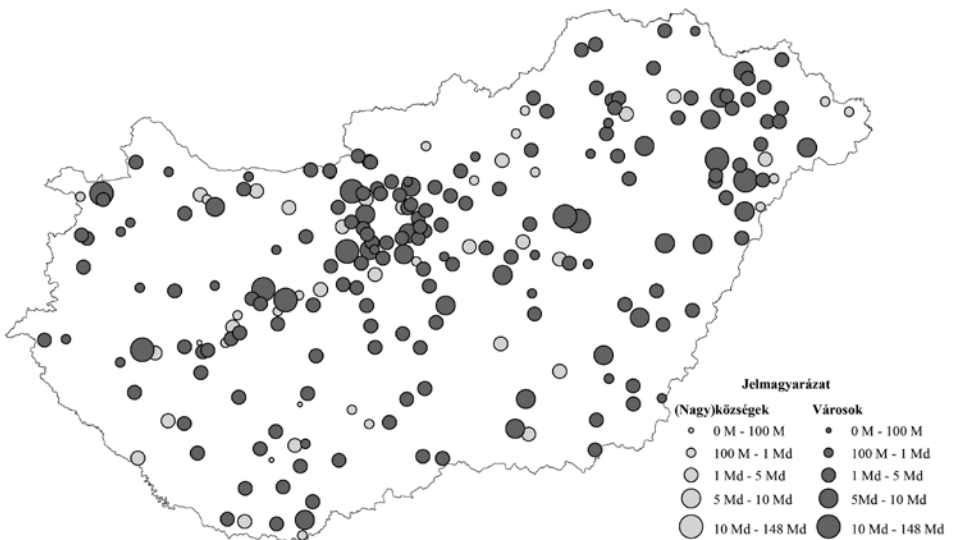
A következő kategóriába eső 10-20 milliárd forint közötti összegekre főként olyan települések tettek szert, amelyek zömmel a 2000-es évek első felében, de leginkább az 1990-es években válhattak várossá. Ennek magyarázata nem kis részben feltehetően az, hogy a már a vizsgált ciklust megelőzően városként jegyzett települések a teljes pályázati időszakot városként, a rangnak megfelelni akarva tudatosan felépíthették, míg a ciklus közben címet elnyert települések esetében menet közben alakulhattak ki a célok. A jelenség megértését szolgálja az is, hogy a városok pl. a funkcióbővítő településközpont megújítása kapcsán mintegy négyszer nagyobb egyenkénti összegre pályázhattak, mint a városi cím nélküli (verseny)társaik. Az 5 milliárd forintos határt csak városok tudták átlépni, az azonban érdekes, hogy az 1 milliárd forintos érték alatti 47 település közel fele (22 db) szintén városi jogállású, zömmel a 2000-es évek során várossá nyilvánítottak köréből. Az előbbi logikát ebben az esetben is fenntartva ezek közül 12 város csak 2007 után lett várossá, így feltehetően más prioritások alapján, talán kevésbé bátran és rutinosan pályáztak. A három legkisebb pénzüsszeget három (nagy)község, Révfülöp, Hógyész és Magyarszék nyerte el: 100 millió forint alatti összegekre pályáztak sikerrel ebben az időszakban.

A fentieket összegezve leszögezhető, a teljes támogatások tekintetében egyértelmű területi mintázat nem fedezhető fel a rendelkezésre álló adatok alapján, sokkal inkább a városi cím elnyerésének éve meghatározó, ami egyébként a településnagysággal is korrelál, ugyanis a korábbi városok átlagosan népesebbek.

1. ábra A vizsgált települések elnyert teljes forrásösszegeinek megoszlása a 2007–2013 közötti időszakban (a Támogatott projekt kereső 2018 alapján szerk. KARSAI V.–TRÓCSÁNYI A.)

Figure 1 The structural distribution of total acquired development funds, 2007–2013 (eds. KARSAI, V.–TRÓCSÁNYI, A. by Széchenyi 2020, 2018)

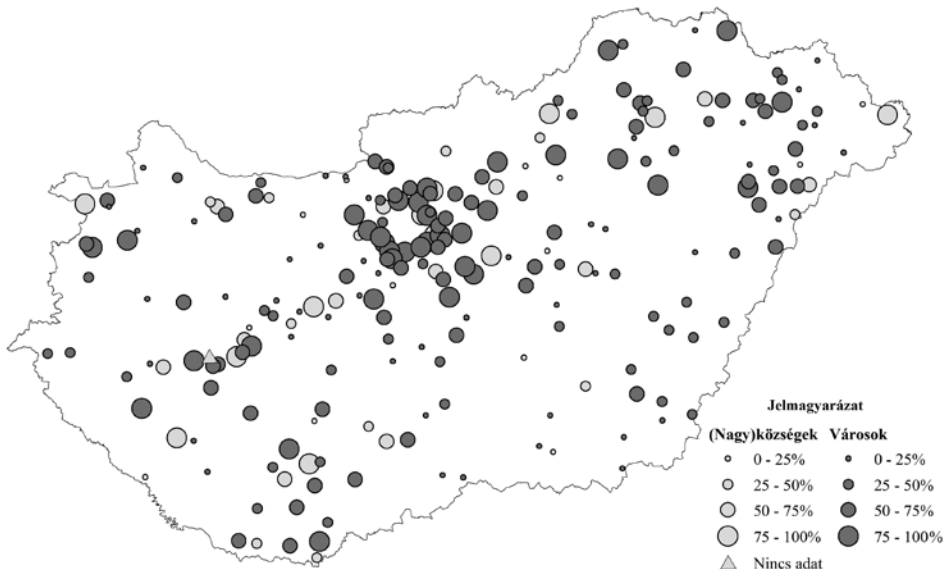

2. ábra A vizsgált települések által elnyert teljes forrásösszegek (forint) a 2007–2013 közötti időszakban (a Támogatott projekt kereső 2018 alapján szerk. KARSAI V.–TRÓCSÁNYI A.)

Figure 2 The spatial distribution of total acquired development funds (HUF), 2007–2013 (eds. KARSAI, V.–TRÓCSÁNYI, A. by Széchenyi 2020, 2018)

A regionális operatív programok aránya a teljes elnyert összegekkel szemben (még) közelebb vihet kérdéseink megválaszolásához (3. ábra). Ezek a források területfejlesztésre fordítható összegek voltak, így arányuk az összes pályázathoz képest tud egyfajta képet adni arról, hogy mennyire volt szüksége a településeknek ilyen jellegű fejlesztésekre. Révfülöp esetében egyetlen ilyen forrásról beszélhetünk, azonban összeg nem szerepelt az adatok között, így jelenleg nem értelmezhető a település sikeressége ebben a megközelítésben. 170 település – zömmel (135 db) város – az elnyert forrásai legalább negyedét regionális alapból szerezte, közülük 111 település – ebből 87 város – több mint 50%-ot, míg két település, Tápiószentmárton (kb. 1,3 milliárd forint) és Ecsér (kb. 300 millió forint) a teljes összeget ebben a formában hívták le. Ezek a számok arra utalnak, hogy a legújabb városok zöme jelentős mértékben fejlesztésre szorul – sok esetben éppen ezek a források ad(hat)tak városias arculatot a településeknek –, ami az adatokat és információkat vizsgálva széles spektrumon mozoghat. A beruházások köre az útburkolat javításától a funkcióval való megtöltés támogatásán át az egészségügyi, szociális, illetve oktatási intézmények fejlesztéséig, az energiahatékonyság vagy éppen a vízminőség javításáig terjedhet. Hozzá kell tennünk, az Európai Unióhoz való csatlakozással számos kötelezettség is hárult a településekre, meg kell(ett) felelniük idővel az EU által elvártaknak, így feltehetően ez is szerepet játszott a pályázatok beadásánál, amellett, hogy nyilvánvalóan minden településnek elemei érdeke a fejlődés, az EU-s források által pedig erre bőven akadt lehetőség.

25%-os arány alatti értékkel 60 település rendelkezik, többek közt Nyírbogát, amely nem részesült regionális programból származó forrásból, Martonvásár és Piliscsaba, amelyek az egyéb, rendkívül magas források miatt arányaiban szinte a „legkevesebb” regionális összegeket nyerték el. Mielőtt azonban megsajnálánk őket, jegyezzük meg, hogy Martonvásár mintegy 700 millió, Piliscsaba pedig kb. 850 millió forintot, hívhatott le; ezek ebben a listában a középmezőnybe tartozó értékek.

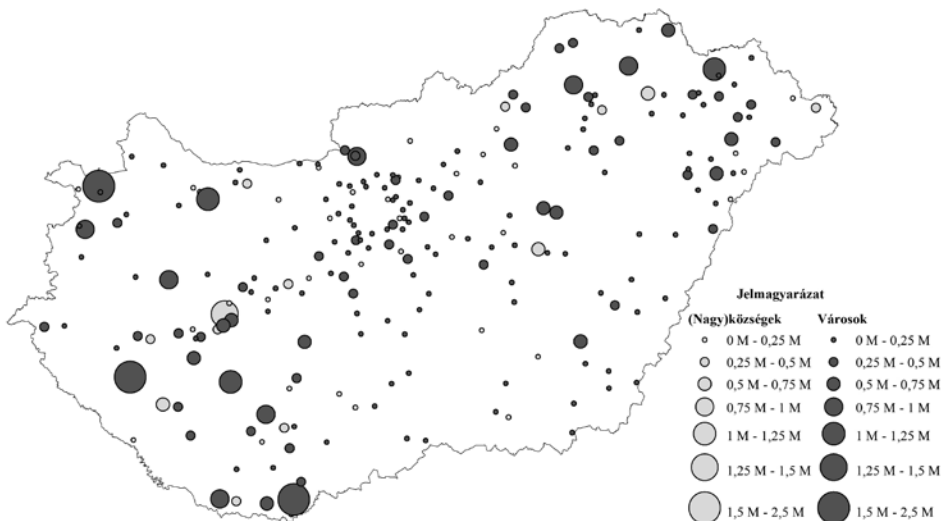

3. ábra A vizsgált települések által a Regionális Operatív Programokból elnyert összegek aránya (%) a 2007–2013 közötti időszakban (a Támogatott projekt kereső 2018 alapján szerk. KARSAI V.–TRÓCSÁNYI A.)

Figure 3 The share of regional development funds within the sum of total acquired development funds, 2007–2013 (eds. KARSAI, V.–TRÓCSÁNYI, A. by Széchenyi 2020, 2018)

Regionális források alapján felállítva a listát már nyomozható területiség a vizsgált települések körében. A lista elején az ebben a tekintetben magas aránnyal rendelkezők zömmel Pest megyében találhatóak, azaz a budapesti agglomeráció (főként) városai nyertek el pályázataik közt aránylag jelentős mértékben „területfejlesztési” forrásokat. A már említett Tápiószentmárton és Ecsér vezeteti a listát: mindkettő – a városi címre már legalább egyszer pályázott, tehát minimálisan saját értelmezésében fejlett – nagyközség, ahogy még néhány további magas aránnyal bíró település is, amelyek szintén Pest megyeiek. Számos olyan község és nagyközség is található a 75%-nál magasabb arányú regionális forrással rendelkező települések között, amelyekről ismert, hogy legalább egyszer megkísérelték a várossá válást. Ilyenek a két említett, 100%-kal listát vezető, a balatoni „agglomerációhoz” tartozó Balatonszárszó, illetve a baranyai Szászvár – mindketten többször próbálkoztak már a várossá válással, utóbbinak a teljes, a vizsgált íban elnyert pályázata 1 milliárd forint körül mozog, ami jelezheti a fejlesztés–fejlődés erős motivációját. A lista végén nem látható ilyen markáns területi vagy funkcionális alapon nyugvó jellegzetesség.

A források fajlagos mutatói azonban már érdekes képet rajzolnak ki, a regionális operatív programokból elnyert összeg egy főre jutó mutatója alapján funkcionális szempontból jól elkülönülő csoportot találunk a lista elején (4. ábra). Az ebben a tekintetben legsikeresebb 25 település közül Villány esetében közel 2,5 millió Ft, Fertőd, Zalakaros, Tihany, Pannonhalma és Igal esetében 1-2 millió Ft/fő közötti összeget, de Bük-nél is majdnem 1 millió Ft, Visegrádnál kb. 760 ezer Ft, Harkánynál közel 650 ezer Ft, Zamárdiban közel 580 ezer Ft, Móriapócson pedig közel 550 ezer Ft/fő összeget számolhatunk. A kiemelték egytől-egyig valamilyen imázs vagy turisztikai funkció alapján azonosítható települések, rendre kisebb számú (állandó) népességgel, ami részben magyarázza a magas értékeket, ugyanakkor olyan országosan ismert értékeik és adottságaik vannak, amelyek fajlagosan csak nagyobb ráfordítással fejleszthetők, és ezt országos ismertséggel is „megszolgálják”. Másképpen fogalmazva: az ismert márkanév és az ahhoz társuló adottságok jó ajánlólevélnek számítanak a forrasszerzésben. A források belső szerkezetét, felhasználását meg-

4. ábra A vizsgált települések által a Regionális Operatív Programokból elnyert összegek értéke egy főre vetítve (forint) a 2007–2013 közötti időszakban (a Támogatott projekt kereső 2018 alapján szerk. KARSAI V.–TRÓCSÁNYI A.)

Figure 4 The per capita sum (HUF) of regional development funds within the total acquired development funds, 2007–2013 (eds. KARSAI, V.–TRÓCSÁNYI, A. by Széchenyi 2020, 2018)

vizsgálva azonban sokszor nem a helyi lakosságot közvetlenül szolgáló fejlesztésekkel találkozunk, bár a települések vitathatatlanul szebbek (és városiasabbak) lettek a fejlesztésekkel.

Ezzel szemben a lista utolsó 25 tagját elemezve látható, hogy zömmel a vizsgált ciklusban (ezzel együtt a várossá nyilvánítások eddigi utolsó éveiben) lettek várossá, azaz falvakként kevésbé voltak sikeresek a pályázatokért folytatott versenyben. Emellett néhány (nagyobb, ezért alacsony fajlagos mutatóval rendelkező) város – 1-5 Md Ft-os egyenkénti forrással –, illetve több olyan (nagy)község fémjelzi ezt a kategóriát, amelyek akár többször is pályáztak a városi címre, de ez idáig nem nyerték el azt. A jellegadó települések egy város (Szigethalom, kb. 17 000 fő) és egy község (Magyarország: nem éri el az 1000 főt) kivételével főként 2000–6000 lakos otthonai, azaz az utóbbi időre jellemző új kisváros-méret képviselői. Nyírbogátról annyit érdemes megjegyezni, hogy több mint 3 milliárd forintot nyert el összességében a vizsgált időszakban az EU-s alapokból, azonban nem tett szert regionális forrásból származóra, tehát ebben a megközelítésben nincs hozzá tartozó érték, mégis a magas teljes forrásérték miatt mindenképpen érdemes említést tenni róla. (Azt pedig csak zárójelben tesszük hozzá, hogy az érvényes várossá nyilvánítási küszöbértékektől – 61/2015. [III. 24.] kormányrendelet 9–11. § – több tekintetben elmaradó település dinamikus vezetői évek óta tervezik a városi cím megszerzését.)

Városok és falvak funkcionális alapú összehasonlítása

Fentebb már ismertettük az összehasonlításokhoz kiválasztott települések listáját és a szelekció elveit. A kilenc településpáros város tagjainál egy település még az 1990-es években (Máriapócs), a többi főként a 2000-es években kapott városi rangot. A falvak közül három község, öt nagyközség, közülük öt legalább egyszer pályázott már a városi címre, azaz önmeghatározásuk szerint városiasak, fejlettek (PIRISI G.–TRÓCSÁNYI A. 2007).

Elsőként ezeknél a településeknél is érdemes megnézni, hogy a 2007–2013-as időszakban összességében mennyi forrást pályáztak meg sikerrel. 18-ból 15 település 1 Md forintot meghaladó összeget nyert el (ebből három 2 Md-nál, kettő 4 Md-nál is magasabb összegű forrást), kettő 800 millió felettit, míg Hort egyedülként lényegesen kevesebbet: mindösszesen alig 140 millió Ft-ot. Mindezeket azonban, ahogy ez a korábbi elemzésünkben is látszott, árnyalja a területfejlesztésre elnyert összegek aránya, az egy főre vetített értékek sora, illetve az, hogy a források miként hasznosulhattak a településen.

Az összes elnyert forrás tekintetében a két legsikeresebbnek nevezhető páros a János-somorja–Algyő (gazdasági-foglalkoztatási típus) és a Jászkisér–Jászládány (kismezővárosok) (ERDEI F. 1974). Mindkét esetben a falvak voltak a sikeresebbek: előbbi párosnál Algyő háromszoros, utóbbinál Jászládány több mint kétszeres összeget nyert el. A sajátos helyzetű Algyő közel 2,8 Md forintot hasznosíthatott hulladéktárolók rekultivációjára és létrehozására, azonban nem a régiónak szánt forráscsomagból (hozzá kell tenni, ebben az esetben is kérdéses, hogy a leírásban említett társulás tagjai mely települések, és az összeg csak Algyőt illette-e meg, vagy másokat is), emellett főként infrastruktúra-fejlesztésre szerzett forrásokat (összesen 4,8 Md forintba pályáztak sikeresen). Jászládány az összes közel 4,5 Md forintból szintén 2,8 Md forintot meghaladó összeget nyert el szennyvízhálózat korszerűsítésre, itt sem régiós forrásokból, emellett többségében egyéb infrastruktúra-fejlesztésre, valamint az esélyegyenlőség javítására, (romák) felzárkóztatására pályáztak sikeresen – utóbbi témában regionálisan kívüli operatív programok forrásaira.

A négy település, bár összességében a mezőnyben kiemelkedő összegeket nyert el, a Regionális Operatív Program (azaz a területfejlesztési célú támogatások) forrásainak aránya tekintetében gyakorlatilag a mezőny végére szorul. Mindazonáltal Jászkisér a négyes

esetében jobb pozícióban van 57%-ot meghaladó értékével, míg a másik három település 10-22% közötti értéket tud felmutatni, ezzel zárják a 18 elemből álló listát.

A fent említett két típuspárhoz az imázs típusba sorolható Máriapócs és Tihany sikeressége hasonlítható még, amennyiben a teljes listánkat az összes elnyert forrás alapján állítjuk fel. Ezeknél látjuk ugyanis még, hogy a lista élén és egymáshoz viszonylag közel található. Ebben az esetben is a falu, azaz Tihany került ki győztesen az összehasonlításból, de jóval csekélyebb előnnyel a másik két pároshoz viszonyítva. Forrásainak nagyobbik részét a régiónak szánt operatív programból nyerte, kiugróan magas értékűként viszont mindössze egy – valamivel a 600 millió forintot meghaladó – projekt szerepelt (bár akad adathiány), jellemzően pedig a turizmus és szintén az infrastruktúra fejlesztésére pályáztak (összesen majdnem 2,5 Md forintból fejleszthettek ebben az időszakban). Ugyanakkor ebben az esetben nem elhanyagolható Tihany sajátos helyzete, ami fejlettségét, gazdasági, kulturális és sok egyéb előnyét alapvetően meghatározza és elősegíti.

A lista középmezőnyének települései típusok szerint jelentősen szóródnak, ugyanakkor elnyert összegek tekintetében jellemzően főként 1-2 Md forint közötti összegeket nyertek el. Kiemelkedik ebből a baranyai Mágocs (tér szerkezeti típus) városa, amely kevéssel meghaladta a 2 Md-os összeget. A térszerkezeti típusból, ahogy azt a módszertani résznél kifejtettük, négy települést – Mágocs mellett Rudabányát, Böhönyét és Szászvárt – vizsgáltunk, tekintettel arra, hogy az ország kiterjedt aprófalvas körzeteiben ezek az urbánus vonásokat, intézmények egy részét felvonultató, kiemelkedő települések meghatározó jelentőségűek az adott térség egyéb településeinek fejlődésében (miképpen e központi jellegüket a városrány nyilvánítás szabályozása el is várta és várja). A négy település a középmezőnyön belül összegeiket tekintve szóródik. A két város, Mágocs és Rudabánya a négyes első és utolsó tagja, ebben a tekintetben ennél a típusnál nem a jogállás a döntő.

Zamárdi és Balatonszárszó, a két klasszikus üdülőtelepülésként tipizált alanyunk a listában egymástól lényegesen távolabb helyezkedik el. Zamárdi az elnyert összegek listájában a típusokat is tekintve a középmezőnyben a sikeresebb városainak egyike 1,7 Md-nyi elnyert forrással, Balatonszárszó azonban csak kevéssel haladja meg a 900 millió forintos összeget, ezzel a már korábban említett Hort után a második legkevesebb sikeres e tekintetben. Ennek nagy része jellemzően turisztikai fejlesztés, főként infrastruktúra-bővítés, de nyertek például gyermekek kompetenciafejlesztésére is forrást.

A sorba állított összegek listáját tekintve a következő típushoz tartozik a budapesti agglomeráció két települése, Budakalász városa, illetve az ország legnagyobb faluja, Solymár. Egyik településnél sem nagyon merül fel, hogy sikerességük ne lenne egyértelmű és megkérdőjelezhetetlen, a vizsgált időszakban összes elnyert EU-s támogatások tekintetében azonban a középmezőny közepében található. Ennek az ellentmondásnak mondhatni prózai oka van: a Közép-magyarországi Régió, mint legfejlettebb térség települései bizonyos forrásokból automatikusan kizáródnak, sok esetben pedig a pályázatok egyes küszöbértékeinek nem felelnek meg, azaz a települések „nem elég rosszak” a források céljai szempontjából.

A vidéki szuburban típus két vizsgált települése Kozármisleny és Győrújbarát. Előbbi a pécsi agglomeráció városa, utóbbi a győri agglomeráció községe. Összes elnyert forrásuk alapján a középmezőny alsó felében foglalnak helyet: előbbi 1,2 Md, utóbbi 1,5 Md forinttal.

Végül, de nem utolsó sorban két, funkcionális szempontból nehezen meghatározható településpárost, az utolsó közt városi címet szerző Besenyszöveget, illetve a többször is nekifutó, de ez ideig a címet meg nem szerző Hortot is vizsgáltunk. Utolsóként való említésüket azon túl, hogy egyik említett típushoz sem köthetők, az is indokolja, hogy az összes elnyert forrás listájának is a végén foglalnak helyet. Míg Besenyszög ilyen jellegű forrásainak összege megközelíti az 1 Md-os határt, addig a szinte ugyanakkora népesség-

számmal rendelkező, sőt, kicsit népesebb Horté alig haladja meg az előbbi egyhetedét, 140 millió forintot. Besenyszög a városi aspirációkkal összhangban jelentősebb összeget nyert infrastruktúra-fejlesztésre (csatornahálózat, épületfelújítás), illetve iskola- és rendelőkorszerűsítésre és funkcióbővítésre, valamint az egészséges életmódra való nevelésre. Horté esetében két projektnél található leírás, ezek mindegyike az orvosi rendelőknek szánt épület felújítására, illetve az ellátás korszerűsítésére vonatkozik. Mielőtt a korábbi megállapításainkat ismételnénk – miszerint a város azért sikeresebb, mert „alanyi jogon” nagyobb összegek voltak előtte nyitottak –, leszögezendő, hogy Besenyszögben, amely hazánk legújabb (2013-ban nyerte el a címet) városai közé tartozik, az elmúlt időszakban tudatos településfejlesztés folyt, ebbe illeszkedett a közigazgatási előrelépés is – meglehetősen sajátosan, a nagyközségi státusz kihagyásával.

Az eddigiekhez képest kiugróan nagy eltérést akkor tapasztalunk, ha a regionális forrásokból származó összegek egy főre vetített értékét vizsgáljuk. Funkcionális típusok tekintetében ez a lista is elég vegyes képet mutat, de az elején a turizmushoz kapcsolódó funkcionális típusú (imázs- és klasszikus üdülő-), illetve a térszerkezeti adottságú települések vezetik a listát. Itt az imázs típusú települések közül Tihany áll az élen, 1,3 millió Ft/főt meghaladó összeggel, de Máriaapócs is kedvező helyzetben van negyediként, több mint 500 ezer Ft/fős forrással.

A térszerkezeti típus négy települése közül Mágocs második (765 ezer Ft/fő), 5-7. helyen pedig sorban Böhönye, Szászvár és Rudabánya (360–518 ezer Ft/fő). Harmadikként és nyolcadikként ékelődik be Zamárdi és Balatonszárszó, előbbinél 578 ezer Ft/fő, utóbbinál 356 ezer Ft/fő szerepel. A fentiekből levonható az a következtetés, miszerint az imázs, az üdülő és a térszerkezeti típusú települések – nagyjából jogállásuktól függetlenül – fajlagosan meglehetősen nagy léptékű forrásokat képesek elnyerni, kis méretük ellenére az adatok szerint is kiterjedt térséget szolgálnak, így a városiasság településhatáron túlnyúló funkcióinak dimenziója (ERDEI F. 1974) igazolódni látszik.

Érdekes lehet, hogy a négy, általunk vizsgált szuburbán település – a fővárosi agglomerációból Budakalász (12. hely, 141 ezer Ft/fő) és Solymár (16. hely, 72 ezer Ft/fő), valamint a vidéki településpár, Kozármisleny (11. hely, 143 ezer Ft/fő) és Győrújbarát (14. hely, 105 ezer Ft/fő) – mindegyike 150 ezer Ft/fő alatti összeggel a lista második felében, végén található. Ezt valamelyest magyarázza az a tény, hogy bár magasabbak az elnyert összegek (a regionális operatív programból valók is), a települések népességszáma is magasabb: az összehasonlításunkban szereplők köréből jelentősen kiemelkednek 10 ezer főt meghaladó népességükkel a budapesti, illetve az 5000 főt meghaladóval pedig a vidéki települések.

Jászkisér (9.) és Jászládány (13.) közül előbbi közel dupla akkora összeget tud felmutatni (211 ezer Ft/fő) lakóinak arányában, mint utóbbi (133 ezer Ft/fő), ami vélhetően nem másból, mint a jogálláshoz kötött pályázható összegek különbségéből adódik. Még ennél is jóval nagyobb különbségek vannak a gazdasági-foglalkoztató, illetve a funkcionálisan nem azonosítható településpárok esetében. Algyő 207 ezer Ft/fővel tizedik a listában, miközben a párjaként vizsgált Jánossomorja ennek nyolcadrészével, mindössze alig 27 ezer Ft/fővel az utolsó előtti. Legrosszabbul ebben a listában is a funkcionálisan nem azonosítható páros egyik tagja, Horté áll: valamivel kevesebb, mint 24 ezer Ft/fős regionális forrásból származó értékkel utolsó a listában, míg városi párja, Besenyszög is csak a 15. helyen van 95 ezer Ft/fővel, igaz, ezzel megelőzi Solymárt.

Várost és nem várost számos országban népességszám alapján (is) meghatároznak, ugyanakkor Magyarországon nem ilyen alapon dől el a jogállás, még akkor sem, ha a legfrissebb szabályozás a 10 000 fő feletti és a folyamatosan és intenzíven gyarapodó településeket tekinti „különösen fejlettnak” (61/2015. [III. 24.] Kormányrendelet). Jelen tanulmányban nem is volt elsődleges cél a népességszám változásának hangsúlyozása,

ugyanakkor nem elhanyagolható és nem elhanyagolandó tényező az adott település lakosságának ilyen irányú vizsgálata, még ha csak kiegészítésként is szolgál. A megcélzott források, és a részben ezekből megvalósuló beruházások és fejlesztések mind-mind közvetve vagy közvetlenül, de a lakók érdekeit, kényelmét, mindennapjait szolgálják. A népességszámot növelő, illetve a jelenlegi az általános magyar dinamikát tekintve azt „csak” megtartó képesség pedig ennek okán és ennek következtében a sikeresség egyik jelzője is. A tanulmány a 2013-ban záródó ciklust vizsgálta, így a KSH helyiségnévtárában elérhető 2013-as, illetve a kutatás kezdetének évében rendelkezésre álló 2017-es lakosságadatokot vetettük össze. Az összehasonlításokban szereplő 18 település közül mindössze hét tudta növelni (0,6–11,5%-kal) népességszámát 2013–2017 között: Győrújbarát, Budakalász, Solymár, Kozármisleny, Algyő, Balatonszárszó és Jánossomorja. A többi vizsgált településen hasonló mértékben, de csökkent a népességszám, közülük Zamárdiban a legkevesbé (0,4%-kal) és Rudabányán a legjelentősebb arányban (közel 7,4%-kal). Látható, hogy az agglomerációs-szuburbán jellegű, valamint a turisztikai potenciállal rendelkező, illetve a gazdasági-foglalkoztató funkcióval rendelkező települések azok, amelyek növelni tudták népességüket, vagy ha fogytak is, csak minimálisan. Némileg meglepő módon bár a funkcionálisan nem besorolható települések is fogytak, ugyanakkor a térszerkezeti és az alföldi típusú nagyfalu-kismezőváros típusok esetében volt jelentősebb a népesség vesztese.

Az egyes települések főként pályázati sikerességét próbáltuk mérni a 2007–2013-as EU-s időszak forrásainak elnyerése nyomán, összevetve, kiegészítve azzal, hogy az összehasonlító résznél a népességmegtartó képesség kérdéskörét is érintettük. Mégis, ha már végig sorrendek alapján elemeztünk, illene valamilyen kézzelfogható sikerességi sorrend összességében is. Ez a 18 közelebből vizsgált település esetén – lévén hogy funkcionális és területi reprezentativitásra is törekedtünk a minta kiválasztásakor – talán elegendő ahhoz, hogy érzékelhető legyen, mely típusok, esetleg mely városok vagy éppen falvak a sikeres(ebb)ek. Ehhez azt a nem túl bonyolult módszert alkalmaztuk, hogy a vizsgált szempontok (teljes elnyert összegek, ROP aránya a teljes összegből, egy főre jutó ROP összeg) szerinti (eredmény) sorrendek sorszámaikat összeadtuk, illetve ehhez adódt még a népességszám változásának sorrendje (minél nagyobb arányú volt a növekedés, annál előrébb végzett a rangsorban a település). Minél kisebb a négy sorszám összege, annál sikereesebbnek tekinthető a vizsgált település. Ennek eredményeképpen Tihany mint „imázs-falu” a legsikeresebb, szorosan mögötte Zamárdi klasszikus üdülővárosa. Budakalász Mágocssal holtversenyben a harmadik, annak ellenére, hogy egy tipikus agglomerációs és egy térszerkezeti típusú település funkcionális szempontból gyakorlatilag egymás ellentétei. Elért pontjaikat tekintve némileg leszakadva Máriapócs, Algyő és Balatonszárszó képvisel egy-egy imázs, gazdasági-foglalkoztató és klasszikus üdülő típusú települést. Ezeknek a lista első felében való feltűnése sem okoz különösebb meglepetést, amennyiben a funkcionális típusok és korábbi elemzéseink alapján gondolkodunk, miszerint ezek a típusok (könnyebben) tartoznak a sikeresebbek közé.

A középmezőnyben holtversenyben kilencedik helyen található a két vidéki szuburbán település, Kozármisleny és Győrújbarát. Közvetlenül utánuk szintén holtverseny alakult ki Jászkisér (kismezőváros) és Rudabánya (térszerkezeti típus) között. Solymár 11. helye némileg meglepő, de amint arról már szoltunk, egyfelől nagyközségi jogállása miatt, illetve a Közép-magyarországi Régió településeként a forrásszerzési képessége és rászorultsága vélhetően gyengébb, ami nem sikertelenségének jele, csupán egy újabb adalék ahhoz, hogy a budapesti agglomeráció településeit nehéz összevetni az ország más településeivel, mert szinte minden szempontból sajátosságokkal bírnak.

A sorban következő Jászládány és Jánossomorja képviseli az alföldi típusú falvakat, illetve a gazdasági-foglalkoztató típusú városokat. Utóbbinál megint csak meglepő lehet, hogy a

párjával – Algyóval – szemben ilyen jelentősen alul maradt, de Algyó ismét speciális ebben a tekintetben, hiszen gazdasági potenciálja és Szeged egykori részeként megkérdőjelezhetetlenül városias volta sok szempontból előnyként szerepelhet(ett) a forrásszerzés során.

Kevésbé meglepetés a két, funkcionálisan nem azonosítható település, Hort és Besenyszög helyezése, amelyek közül a nagyközségi jogállású Hort egyetlen ponttal ugyan, de megelőzte a várost. Ehhez azonban nem árt azt is megjegyezni, hogy az előnye azon múltott, hogy népességarányosan kisebb volt a népességvesztése – ez a gyakorlatban hét főt jelentett.

Összességében város és falu között kevésbé látható különbség, mint amennyire a funkcionális alapon észrevehető. A fentiek alapján kijelenthetjük, hogy legyen szó faluról vagy városról, a település sikeressége a körvonalazható funkcióktól és az ezekkel összhangban megjelenő fejlesztésektől függ. A városi jogállás abban az esetben jelenik meg sikerességi tényezőként, ha a forrásszerzés és a fejlesztések célzottak, tudatosan mutatnak a városiaság irányába, azaz nem annyira a városi jogállás maga, hanem inkább a városias jelleg kialakulása és fejlődése a siker tényezője és mérője.

A kiindulópont nyilvánvalóan nem ugyanaz az egyes településeknél, látható, hogy az 1990, illetve különösen a 2000 után várossá lett vagy városi címet pályázott települések sok tekintetben kevésbé urbánusak, így a fejlődés, fejlesztés igénye és szükségessége ezeknél sokkal inkább jelen van. Ezekben az esetekben nem (csak) „térkövezésről” beszélünk, hiszen, miként korábban írtuk, az infrastruktúra-fejlesztések rendelőintézetek, iskolák korszerűsítését is tartalmazták. A minőségi előrelépés mellett azonban a mennyiségi fejlesztések erősen megkérdőjelezhetők, hiszen a szinte általános népességszámvesztés, zsugorodás egészen másfajta kihívásokat tartogat, mint, amit a növekedésorientált fejlesztési tervek és beruházások tartalmaznak.

Következtetések

A fentiekben kísérletet tettünk a városias települések egy kiválasztott körének összehasonlító elemzésére, arra összpontosítva, vajon sikeresebbek-e pályázataik nagyságát tekintve a városi címmel bírók a falvakkal szemben. Mielőtt bármilyen következtetést levonnánk, mindenképpen szögezzük le, hogy bár maga a vizsgált településkör kellőképpen számos mintát képez és területi eloszlását tekintve akár reprezentatívnak is mondható, mégsem az átlagos magyar települést testesíti meg. Az elemzés alá vont 231 település szinte minden tagja az „elithez” tartozik, hiszen megfelel a rendszerváltás utáni városfogalom alapvető kritériumának, azaz fejlett és térségi szereppel, tehát településhatáron túlnyúló funkciókkal rendelkezik, amit vagy a városi cím birtoklása, vagy éppen a kutatók értékelése bizonyít. Ezekből a településektől joggal várható el, hogy forrásszerzési képességeikben is átlagon felül teljesítsenek, illetve a megszerzett támogatást ne csak saját, hanem térségük épülésére, szépítésére is fordítsák. Mindezt azért szükséges elmondani, mert a felületes olvasó akár „lesajnálhatja” a vizsgálatban szereplő és „csak” 100-200 millió Ft forrás lehívására képes településeket, amely summa azonban egy átlagos – inkább kisebb – nagyközség évi költségvetési főösszegének feleltethető meg.

Sikeresebbek voltak-e a városok a forrásszerzésben? Röviden a válasz igen, hosszabban azonban ennek az ellenkezője is igaz lehet. Mivel a várossá nyilvánítás folyamatában egyértelműen tapasztalható, hogy a címet korábban elnyert települések átlagosan nagyobbak, így funkcióik, fejlesztési kihívásaik komplexebbek, míg a legifjabbak kisebbek – a rendszerváltás időszakának városai mintegy 10 ezer, a 2013. év új városai már csak alig 4 ezer fősek voltak átlagosan –, ezért a városok nagyobb összegű támogatásokat voltak képesek lehívni összességében és fajlagosan is (hiszen szinte mindenki a kisváros kategó-

riába sorolható). „Sikeresebbek” azért is, mert városként sok esetben nyitva voltak előttük olyan kapuk, amelyek a falvak előtt nem, illetve azonos pályázati célok mentén gyakran a címmel rendelkezők nagyobb összegekre pályázhattak. Más oldalról közelítve viszont a falvak a (némileg) sikeresebbek. Itt még nyomatékosabban le kell szögeznünk, hogy nem az átlagos, hanem a városi cím környékén mozgó, legfejlettebb falvakról beszélünk. Akár a kutatói ítélet szerint városiasak, akár saját önmeghatározásuk (városi kezdeményezésük) mentén, semmiképpen sem átlagosak. Általában eltökélt és céltudatos vezetés és fejlesztési elképzelések jellemzik ezeket a településeket, ahol a pályázati tevékenység nem nyűg, hanem kihívás, ahol néha a településméretet meghazudtoló nagyságú forrásokat sikerül megszerezni. Nem ritka, hogy a legújabb városok átlagos lélekszámától messze elmaradó – sok esetben hátrányos helyzetű térségben lévő, ámbátor térségi szerepeket tudatosan felvállaló – falvak három-öt év alatt milliárdos nagyságrendű forrást képesek a település és a térsége fejlesztésére megszerezni. Ebből a szempontból a falvak lényegesen sikeresebbek, fejlesztési irányaik jobban definiáltak és sokszor eredményesebbek. A sikeresség bizonyítékeként tekinthetünk a népességszám alakulására is, amely a vizsgált (nagy)községek esetében lényegesen kedvezőbb képet mutat; a városok, köztük nagyobb súlyt képviselve az idősebbek, nagyobbak – így már a zsugorodás jeleit is magukon viselő kisvárosok – összességében már az intenzív népességvesztés fázisában vannak.

Talán nem teljesen illendő a következtetések között beismerni a vizsgálat (további) módszertani korlátait, ugyanakkor mégis szükségesnek látszik egy további tényezőre felhívni a figyelmet. A hazai forrásallokációnál – talán történelmi örökségünknel fogva – jelentős szerepet játszik a települési érdekérvényesítési képesség is. A (nagyobb) városok az országos, regionális és megyei forráselosztás esetén is jobban „látszanak”, mi több, ciklusokon átívelően a politika számára is fontosabbnak, hasznosabbnak tűnnek. Ilyetén módon feltehető a kérdés: azért sikeresebbek-e a városok a forrásszerzésben, mert tényleg sikeresebbek, vagy azért, mert sikeresebbnek kell lenniük? Ugyanez a földrajzi városfogalom felől megközelítve: a (nagyobb) városoknak, színesebb funkcionális összetüket és ebből adódó térségi kisugárzásukat figyelembe véve talán illik is sikeresebbnek lenniük. A településhatáron túlnyúló szerepek kiemelt jelentősége a forrásszerzésben ugyanis vizsgálatunkban is bizonyított: a térszerkezeti, idegenforgalmi, illetve imázs funkcionális típusú települések jogállásuktól tulajdonképpen függetlenül sikeresnek mondhatók, a képet csak az árnyalhatja, hogy a megszerzett források és abból megvalósított fejlesztések mennyire kapcsolódnak a mindennapi szükségletekhez és mennyiben szolgálnak tágabb térséget vagy éppen magasabb célokat. A kutatás további céljai között szerepel a következő EU-s tervezési időszak települési forrásszerzési képességének részletesebb vizsgálata, amely e tanulmány megállapításait árnyalhatja, esetleg megerősítheti.

A város cím elnyeréséből kimaradtak a forrásszerzésben lemaradtak-e, lemaradnak-e? A címben feltett kérdésre röviden és hosszabban is ugyanaz a válasz adható: nem, nem maradtak le talán a források megszerzésének lehetőségéről, de ha lemaradnak, akkor – szigorúan vizsgálatainkra alapozva – ennek nem a városi cím hiánya az oka. A (nagy) községi jogállású településeink ugyanis kisebbek – az utóbbi időszakban nem volt ritka az 1000-2000 fős tartományba eső település sem –, potenciális vonzáskörzetük zsugorodik, így lehetséges térségi funkcióik spektruma is korlátozott. Másképpen fogalmazva: gyakorlatilag elfogytak a városhiányos terek, jelentősebb, ugyanakkor más jellegű térségi szerepeket az imázs típusú települések ragadhatnak meg. Tapasztalataink szerint határozottan törekszenek is erre, tudatos imázs-, vonzerő- és településfejlesztéssel, amelyek között sokszor ott volt, ott van a várossá válás kezdeményezése is. Főként a kisebbek számára tűnt, tűnik ez létkérdésnek, ott, ahol a közigazgatási centralizáció (pl. közös önkormányzati hivatal) előli menekülés egyik útjának éppen a várossá válás látszott. Mindazonáltal,

rájuk nézve különösen igaznak látszik a korábbi megállapításunk: tudatos, hosszú távú és minőségi célok mentén a fejlesztés iránt elkötelezett településmenedzsment jogállástól függetlenül megtalálja a forrást, illetve az ahhoz vezető utat.

KARSAI VIOLA

PTE Földtudományok Doktori Iskola, Pécs

vivi2799@gamma.ttk.pte.hu

TRÓCSÁNYI ANDRÁS

PTE TTK Földrajzi és Földtudományi Intézet, Pécs

troand@gamma.ttk.pte.hu

IRODALOM

- ALIYEV, H. 2015: Post-Soviet informality: towards theory-building. – *International Journal of Sociology and Social Policy* 35. 3–4. pp. 182–198.
- ALSTON, M. 2004: You don't want to be a check-out chick all your life': The out-migration of young people from Australia's small rural towns. – *Australian Journal of Social Issues* 39. 3. pp. 299–313.
- BALÁZS F. 2018: A településfejlesztés perspektíváinak vizsgálata marketingföldrajzi szemlélettel. – *Földrajzi Közlemények* 142. 3. pp. 189–200.
- BESSER, T. L. 2009: Changes in small town social capital and civic engagement. – *Journal of Rural Studies* 25. 2. pp. 185–93.
- BESSER, T. – HANSON, M. 2016: The development of last resort: The impact of new state prisons on small town economies. – *Community Economic Development* 73. 1. pp. 1–27.
- BOUVET, F. – DALL'ERBA, S. 2010: European regional structural funds: How large is the influence of politics on the allocation process? – *Journal of Common Market Studies* 48. 3. pp. 501–128.
- CZAPIEWSKI, K. – BANSKI, J. – GÓRCZYŃSKA, M. 2016: The impact of location on the role of small towns in regional development: Mazovia, Poland. – *European Countryside* 8. 4. pp. 413–426.
- CSAPÓ T. – KOCSIS Zs. 1997: A várossá nyilvánítás elvi kérdései, potenciális városok az Északnyugat-Dunántúlon. – *Tér és Társadalom* 11. 1. pp. 183–196.
- CSAPÓ T. – KOCSIS Zs. 2008: A várossá válás reformja. – *Területi Statisztika* 11. (48) 6. pp. 645–650.
- DARDIA, M. – MCCARTHY, K. F. – MALKIN, J. – VERNEZ, G. 1996: The effects of military base closures on local communities: A Short-term perspective. – DTIC Document.
- DELLMUTH, L. M. – STOFFEL M. F. 2012: Distributive politics and intergovernmental transfers: the local allocation of European Union structural funds. – *European Union Politics* 13. 3. pp. 413–433.
- DÖVÉNYI Z. 2009: „Város az, ami magát annak nevezi” – Tűnődések Tóth József tanulmánya kapcsán. – *Területi Statisztika* 12. (49) 1. pp. 3–7.
- ENYEDI GY. 1997: A sikeres város. – *Tér és Társadalom* 11. 4. pp. 1–7.
- ÉRDEI F. 1974: A magyar város. – Akadémiai Kiadó, Budapest. 246 p.
- FERTNER, C. – GROTH, N. B. – HERSLUND, L. – CARSTENSEN, T. A. 2015: Small towns resisting urban decay through residential attractiveness. Findings from Denmark. – *Geografisk Tidsskrift – Danish Journal of Geography* 115. 2. pp. 119–132.
- FILIPOVIĆ, M. – KOKOTOVIĆ, K. V. – DROBNIKOVIĆ, M. 2016: Small towns in Serbia – The 'bridge' between the urban and the rural. – *European Countryside* 8. 4. pp. 462–480.
- GLAESER, E. 2011: *Triumph of the city*. – The Penguin Press. 338 p.
- HAJNAL K. – PIRISI G. – TRÓCSÁNYI A. 2010: Formális urbanizáció pécsi szemszögből. – In: TRÓCSÁNYI A. – KOVÁCS I. P. (szerk.): *Tér, táalentum, tanítványok I. Publikon Kiadó, Pécs*, pp. 183–200.
- JEŽEK, J. 2011: Small towns attractiveness for living, working and doing business. Case study the Czech Republic – In: JEŽEK, J. – KAŇKA, L. (szerk.): *Competitiveness and sustainable development of the small towns and rural regions in Europe*. pp. 4–11.
- KISS É. – TINER T. – MICHALKÓ G. 2012: Szob a várossá válás útján. Az első évtized tapasztalatai. – *Földrajzi Közlemények* 136. 2. pp. 182–198.
- KOLTAI Z. 2015: Településtípusok lakóhelyi vonzerőinek értékelése. – *Földrajzi Közlemények* 139. 3. pp. 213–225.
- KONECKA-SZYDŁOWSKA, B. 2016: Significance of small towns in the process of urbanisation of the Wielkopolska region (Poland). – *European Countryside* 8. 4. pp. 444–461.

- KONECKA-SZYDŁOWSKA, B. 2017: Zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego nowych miast. Przykład Polski i Węgier. – *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach* 327. pp. 145–163.
- KONECKA-SZYDŁOWSKA, B. – TRÓCSÁNYI, A. – PIRISI, G. 2018: Urbanisation in a formal way? The different characteristics of the ‘newest towns’ in Poland and Hungary. – *Regional Statistics* 8. 2. pp. 135–153.
- KRISTÓF A. 2014: A miskolci agglomeráció kisvárosai. – *Településföldrajzi Tanulmányok* 3. 1. pp. 81–96.
- KULCSÁR J. L. 2008: Rendhagyó gondolatok a várossá nyilvánításról a megkésett fejlődés kontextusában. – *Területi Statisztika* 11. (48.) 5. pp. 509–515.
- KULCSÁR J. L. – BROWN, D. L. 2011: The political economy of urban reclassification in post-socialist Hungary. – *Regional Studies* 45. 4. pp. 479–490.
- KUSZNIR, J. (szerk.). 2006: Koszalin Institute of Comparative European Studies (KICES). Informal networks and corruption in post-socialist societies. – Working Papers No. 6.
- KÖLE, L., 2014: Urban–rural interactions in Latvian changing policy and practice context. – *European Planning Studies* 22. 4. pp. 1–17.
- KWIATEK-SOŁTYS, A. 2011: Small towns in Poland – Barriers and factors of growth. – *Procedia-Social and Behavioral Sciences* 19. 1. pp. 363–370.
- KWIATEK-SOŁTYS, A. 2015: Population changes as litmus paper of the socio-economic development level of small towns in Poland. – *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Geographica* 8. 1. pp. 39–53.
- LEETMAA, K. – KRISZAN, A. – NUGA, M. – BURDACK, J. 2015: Strategies to cope with shrinkage in the lower end of the urban hierarchy in Estonia and Central Germany. – *European Planning Studies* 23. 1. pp. 147–165.
- LIU, A. Q. – BESSER, T. 2003: Social capital and participation in community improvement activities by elderly residents in small towns and rural communities. – *Rural Sociology* 68. 3. pp. 343–365.
- LOEWEN, B. 2015: Contextualising regional policy for territorial cohesion in Central and Eastern Europe. – *Hungarian Geographical Bulletin* 64. 3. pp. 205–217.
- LYSGÅRD, H. K. 2016: The ‘actually existing’ cultural policy and culture-led strategies of rural places and small towns. – *Journal of Rural Studies* 44. pp. 1–11.
- McMANUS, P. et al. 2012: Rural community and rural resilience: What is important to farmers in keeping their country towns alive? – *Journal of Rural Studies* 28. 1. pp. 20–29.
- MIGUEIS, M. 2013: The effect of political alignment on transfers to Portuguese municipalities. – *Economics and Politics* 25. 1. pp. 110–133.
- MORÉN-ALEGRET, R. et al. 2018: Challenges in achieving sustainability in Iberian rural areas and small towns: exploring immigrant stakeholders’ perceptions in Alentejo, Portugal, and Empordà, Spain. – *Journal of Rural Studies* 64. pp. 253–266.
- MURAKÓZY B. – TELEGDY Á. 2016: Political incentives and state subsidy allocation: evidence from Hungarian municipalities. – *European Economic Review* 89. pp. 324–344.
- NÉMETH S. 2013: Bük az ezredfordulótól napjainkig – a fürdőváros fejlődéstörténeti vázlata az elmúlt bő évtizedről (2000–2013). – *Comitatus Önkormányzati Szemle* 23. 214. pp. 114–127.
- PÁLNÉ KOVÁCS I. 2019: A magyar önkormányzatok korlátai a helyi gazdaságfejlesztésben. – *Tér és Társadalom* 33. 2. pp. 3–19.
- PETERS, D. J. – HAMIDEH, J. – ELMAN ZARECOR, K. – GHANDOUR, M. 2018: Using entrepreneurial social infrastructure to understand smart shrinkage in small towns. – *Journal of Rural Studies* 64. pp. 39–49.
- PIRISI G. 2009a: Differenciálódó kisvárosaink. – *Földrajzi Közlemények* 133. 3. pp. 313–325.
- PIRISI G. 2009b: Város vagy nem város? Dilemmák a formális és a funkcionális városfogalom kettőssége kapcsán. – *Területi Statisztika* 12. (49.) 2. pp. 129–136.
- PIRISI G. 2019: A reziliencia lehetséges értelmezése a településföldrajzi kutatásokban. – *Tér és Társadalom* 33. 2. pp. 62–81.
- PIRISI G. – TRÓCSÁNYI A. 2007: A várossá nyilvánítás, mint a területfejlesztés eszköze? A városi cím elnyerésének területpolitikai vonatkozásai. – *Területfejlesztés és Innováció* 1. 2. pp. 2–8.
- PIRISI G. – TRÓCSÁNYI A. 2009: Így készül a magyar város. – *Területi Statisztika* 12. (49.) 2. pp. 129–136.
- PRITCHARD, B. et al. 2012: Local – if possible: How the spatial networking of economic relations amongst farm enterprises aids small town survival in rural Australia. – *Regional Studies* 46. 4. pp. 539–557.
- SÁGÉATÁ, R. 2010: The role of political factors in the urbanisation and regional development of Romania. – *Journal of Urban and Regional Analysis* 2. 1. pp. 81–88.
- SOKOŁOWSKI, D. 2014: New towns in Poland. – *Bulletin of Geography. Socio-Economic Series* 23. 1. pp. 149–160.
- SOŁTYS, J. 2011: Towns in the regional policy of activation of peripheral areas – choosing problems – the case of Northern Poland. – In: 51st Congress of the European Regional Science Association: „New Challenges for European Regions and Urban Areas in a Globalised World”. pp. 1–18.
- SZIRMAI V. (szerk.) 2009: A versenyképesség társadalmi tényezői. Hogyan lehetnek a magyar nagyvárostér-
ségek versenyképesebbek? – *Dialóg–Campus Kiadó, Budapest–Pécs*, 319 p.

- TOERIE, D. F. 2018: The 'Small town paradox' and towns of the Eastern Cape Karoo, South Africa. – *Journal of Arid Environments* 154. pp. 89–98.
- TÖRMÄ, H. 2008: Do small town development projects matter, and can CGE help? – *Spatial Economic Analysis* 3. 2. pp. 247–268.
- TÓTH J. – TRÓCSÁNYI A. 1996: A magyarországi városhálózat és a városhiányos térségek vizsgálata. – In: PAP N. – TÓTH J. (szerk.): *Kutatások a terület- és településfejlesztésben*. Alexandra Kiadó, Pécs. pp. 207–216.
- TÓTH J. 2008: Meditáció a városokról és a várossá nyilvánítás hazai gyakorlatáról. *Vitairat*. – *Területi Statisztika* 11. (48.) 3. pp. 237–244.
- TÓTH J. 2009: Egy lezár(hat)atlan vita zárásaként. – *Területi Statisztika* 12. (49.) 3. pp. 251–256.
- TRÓCSÁNYI A. – PIRISI G. – MALATYINSZKI SZ. 2007: A célnál fontosabb a bejárt út. A várossá nyilvánítás gyakorlata Magyarországon. – *Falu Város Régió* 14. 3. pp. 18–27.
- VAISHAR, A. – ŠTASTNÁ, M. – STONAWSKÁ, K. 2015: Small towns – engines of rural development in the South-Moravian Region (Czechia): An analysis of the demographic development. – *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis* 63. 4. pp. 1395–1405.
- VERESS N. Cs. 2016: Romania's youngest towns. How urban are they? – *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Studia Geographia* 41. 1. pp. 67–88.
- WIRTH, P. – ELIS, V. – MÜLLER, B. – YAMAMOTO, K. 2016: Peripheralisation of small towns in Germany and Japan. Dealing with economic decline and population loss. – *Journal of Rural Studies* 47. pp. 62–75.
- Támogatott projekt kereső. – https://www.palyazat.gov.hu/tamogatott_projektkereso (2018. március 26.)
2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól (104.§)
2012. évi XCIII. (VII. 5.) törvény
- 218/2012. (VIII. 13.) Korm. rendelete a járási (fővárosi kerületi) hivatalokról
- 321/2012. (XI. 16.) Kormányrendelet a területszervezési eljárásról (13–15.§)
- 61/2015. (III. 24.) Kormányrendelet egyes kormányrendeleteknek a helyi önkormányzatok törvényességi felügyeletével és a területszervezési eljárással összefüggő módosításáról (9–11. §)